

لَاقُ بِهِ أَبَانٌ عُرِجُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ مَرْزُوقٍ عَنِ ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ وَأَنَّ تَدْحَ ٤
تَحْتِ الْعَالِيَةِ فِي هَذَا مَا شِئْنَا لَعَلَّ عُنَى مَمِيَّ عَضَّ وَ مَلَسَ وَ هَلَّلَ لِي لَصَّ يَبْنُلَانِ تَيْ أَر
رُسُلًا

6. Бизга Вакиъ айтиб берди, у Мусо ибн Умайрдан, у Алқама ибн Воил ибн Хужрдан, у отасидан ривоят қилган. У айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни намозда ўнг қўлларини чап қўллари устига қўйганларини, (иккисини) киндик остига қўйганларини кўрдим”. Буни Ибн Абу Шайба чиқарган. Ҳадиснинг риҷоллари сиқалардир. (Ибн Абу Шайба, “Мусаннаф” 1/390).

Термизийни шарҳ қилувчи Шайх Абу Тиб айтади: “Бу ҳадис санад жиҳатидан ҳам матн жиҳатидан ҳам саҳиҳдир. Бу билан ҳужжат қоим бўла олади”. Шайх Обид Сундий “Тавомул Анвар” да айтади: “Бу ҳадиснинг риҷоллари сиқалардир”.

Шайх Зафар Аҳмад Усмоий ўзининг “Эълоус Сунан” китобида шундай дейди: “Ҳадиснинг риҷоллари Муслимнинг риҷолларидир. Фақат Мусо ибн Умайр Насойнинг риҷолларидан бўлиб у сиқадир. Алқама ибн Воил ибн Хужр ал-Куфий Муслимнинг риҷолларидан бўлиб, у сиқа содуқдир”. 2/171.

Танбеҳ:

→ Абу Тоҳир ривоят қилган ҳадис ҳақида:

بِبِلِكِ بْنِ مِصْعَابٍ عَنْ نَائِيفِ بْنِ أَبِي فَرَسٍ أَنَّ لِمُؤْمِنًا ابْنَ مَرْزُوقٍ وَابْنَ أَبِي كَثِيرٍ وَأَنَّ تَدْحَ ٤
عَلَى الْعَالِيَةِ فِي هَذَا مَا شِئْنَا لَعَلَّ عُنَى مَمِيَّ عَضَّ وَ مَلَسَ وَ هَلَّلَ لِي لَصَّ يَبْنُلَانِ تَيْ أَر
رُسُلًا

“Бизга Абу Тоҳир айтиб берди, бизга Абу Бакр айтиб берди, бизга Абу Мусо айтиб берди, бизга Муаммал айтиб берди, бизга Суфён айтиб берди. У Осим ибн Кулайбдан, у отасидан, у эса Воил ибн Хужр розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга намоз ўқидим. У зот ўнг қўлларини чап қўллари устига (иккисини эса) кўксиларига қўйдилар”. Ибн Хузайма ривояти. “Саҳиҳ Ибн Хузайма”. 1/242. Аъзамий таҳқиқ қилган.

Шайх Носириддин Албоний Ибн Хузайманинг “Саҳиҳ” ига ёзган таълиқида ушбу ҳадиснинг остида шундай дейди: “Ҳадиснинг санади заифдир. Чунки Муаммал ибн Исмоилнинг ҳифзи ёмон эди. Лекин бошқа йўлдан келган шу

Ҳадисда мўминларнинг амири бўлган Имом Бухорий роҳматуллоҳи алайҳ уни мункарул ҳадисдир, деган.

Баъзи муҳаддислар шундай дейишган: “Унинг ёзганлари беркитиб қўйилганда, ҳадисни ёддан айтди. Шунда унинг хатоси кўпайиб кетди”.

Ёқуб ибн Суфён роҳматуллоҳи алайҳ айтади: “Муаммал Абу Абдурраҳмон, улуф сунний шайхдир. Сулаймон ибн Ҳарбнинг уни мақтаётганини эшитдим. Бизнинг шайхларимиз уни яхши сифатлашар эди. Фақат унинг ҳадиси асҳоблари ҳадисига ўхшамас эди. Баъзан аҳли илмларга унинг ҳадисини ривоят қилишдан тўхташлари вожиб бўлади. Чунки у сиқа шайхларидан мункар тарзда ривоят қилади. Бунинг хавфи қаттиқроқдир. Агар ушбу мункарларни заифлардан ривоят қилганида эди, уни узрини қабул қилсак бўларди”.

Сожий айтади: “Содуқдир, лекин хатоси кўп, унинг зикр қилинса гап узайиб кетадиган даражада ваҳмлари кўпдир”.

Муҳаммад ибн Наср ал-Марвазий айтади: “Агар бир ҳадиснинг ривоятида Муаммал ёлғиз бўлса, у ҳадисда тўхтаб, унинг собитлигини текшириш вожибдир. Чунки унинг ҳифзи ёмон, кўп ғалат қилар эди”. Шунингдек, бу борада “Таҳзибут Таҳзиб” да ҳам мухтасар ҳолда маълумотлар келган.

Демак, натижада, агар сиқалар орасида Муаммалнинг ўзи ёлғиз бўлса, унинг қўшимчаси қабул қилинмайди. Шундай экан, “кўксига қўйди” деган қўшимчасининг эътибори йўқдир...

→ Қобийса ибн Ҳулбнинг ҳадиси ҳақида:

هَبَّأَنْعَبْلُهُنَّبَصِيْبَقْنَعَكَامَسِيْنَتَّحْنَأَيْفُسْنَعْدِيْعَسُنْبِيْحِيْ أَنْتَّحْهُتِّيْ أَرْوَرَأَسِيْ عَوْنِيْمِيْ عَفْرَصْنِيْمَلَسَوَّوَلَعْلَلِ لَصِيْبِيْ أَنْتِّيْ أَرْلَاقِلَصْفَمْلَاقَوْوَرَسُنِيْ لَاقَلَعِيْمُنِيْ لَاقَلَعِيْ حِيْفَصَوَّوَرَدَصَلَعَوَدَهُغَضِيْ لَاق

Бизга Яҳё ибн Саид айтиб берди. У Суфёндан ривоят қилган. Менга Симок айтиб берди. У Қобийса ибн Ҳулбдан, у отасидан ривоят қилади. У шундай деди: “Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни ўнг ва чапларига бурилаётганларини кўрдим ва у зотни мана буни кўксиларига қўйганларини кўрдим”. Яҳё ўнг қўлини чап қўл бўғини устига текис қилиб қўйди”. Имом Аҳмад “Хулбут Тоий” ҳадисида ривоят қилган. “Муснад” 5/226. Шунингдек “Авнул Маъбуд” да ҳам келган 1/276.

Бу ҳадис борасида Яҳёнинг тафсири ҳадиснинг лафзига мутобиқ келмайди. Нимавий “Ал-ҳасанут таълиқ алаа Осорус Сунан”ида шундай дейди: “Дарҳақиқат буни котиб нотўғри ёзгани менинг кўнглимга келяпти. Тўғриси: “Буни бунинг устига қўйдилар” бўлиши керак. Шунда ривоятдаги: “Яҳё ўнг қўлини чап қўли бўғин устига текис қилиб қўйди”, деган жумла юқоридаги жумлага муносиб ҳамда бошқа ривоятлар ҳам бунга мувофиқ келади. Яна буни Имом Аҳмад “Муснад”ида (5/226) Суфённинг йўлидан ривоят қилган биринчи ҳадиси қувватлайди: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни намозда ўнглари чапларининг устига қўйганлари ҳолда кўрдим”.

Яна ундан худди шундай иккинчи ривоятни ҳам қилган.

ثِيَارٌ: لَأَقْدَهُ بَأْنَ عِبْءُ لُهُ نَبْءَ صَبَقْ نَعْبِ حَنْبِ كَامَسْ نَعْنُ أَيُّفَسْ أَنْ تَدَحُّ عِي كَو
ةَالصَّلَاةِ فَوَلَامَشَ لَعْنَةُ نَبِيِّ أَعْضَاوْ - مَلَسُوْ هِيَ لَعْنَةُ لَلِصَّةِ لَلْأَلُوْسَرِ

Дороқутний ва Байҳақий Абдурраҳмон ибн Маҳдий ҳамда Вакиънинг йўлидан ривоят қилади: “Бизга Суфён айтиб берди, у Симок ибн Ҳарбдан, у Қобийса ибн Ҳулбдан, у эса отасидан ривоят қилади. Отаси розияллоҳу анҳу айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни намозда ўнглари чаплари устига қўйган ҳолда кўрдим”.

Бу ҳадисда “кўксига қўйди” деган жумла йўқ.

لَلْأَلُوْسَرِ نَأَكْ لَأَقْدَهُ بَأْنَ عِبْءُ لُهُ نَبْءَ صَبَقْ نَعْبِ كَامَسْ نَعْنُ صَوْحُ أَلِ وَأَبْ أَنْ تَدَحُّ
هِيَ لَعْنَةُ لَلِصَّةِ لَلْأَلُوْسَرِ نَأَكْ لَأَقْدَهُ بَأْنَ عِبْءُ لُهُ نَبْءَ صَبَقْ نَعْبِ كَامَسْ نَعْنُ

Термизий, Ибн Можа ва Аҳмадлар Абул Аҳвас йўлидан ривоят қилишади. У Симок ибн Ҳарбдан, у Қобийса ибн Ҳулбдан, у эса отасидан ривоят қилади: “У зот бизга имом бўлдилар, чапларини ўнглари билан ушладилар”. “Ат-Таълиқул Ҳасан” 1/68.

Бунда ҳам “кўксига қўйди” деган жумла йўқ. Ушбу вазият ҳадисни котиб нотўғри ёзганлиги эҳтимолини кучайтиради. Ҳадиснинг лафзи: “Буни унинг устига қўядилар”, бўлиши керак. Араб тилидан озгина завқи бор киши учун бу махфий эмасдир.

→ Абу Довуднинг “Сунан”ида, “Намоз китоби”да ривоят қилган ҳадиси ҳақида 1/201:

نَبْنَامِي لُسْ نَعْرُوْثْ نَعْنُ - دِيْمُحْ نَبَا يْنَعْيِ - مَثِي هَلَا أَنْ تَدَحُّ عَبْوَتْ وَأَبْ أَنْ تَدَحُّ
يْنُمِّي لَأَقْدَهُ عَضِي - مَلَسُوْ هِيَ لَعْنَةُ لَلِصَّةِ لَلْأَلُوْسَرِ نَأَكْ لَأَقْدَهُ سُوْوَاطْ نَعْنُ

عَلَّصَ لِي فَوْوَهُ وَرَدَّصَ لِي عَ أُمِّهِ نَبِيٌّ دُشَيِّ مَثَّ يَرْسُيْلِي لِي وَدِي لِي عَ

Бизга Абу Тавба айтиб берди, бизга Хайсам яъни Ибн Хумайд айтиб берди, у Саврдан, у Сулаймон ибн Мусодан, у Товусдан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўнг қўлларини чапига қўярдилар. Сўнгра у зот намоздаги ҳолларида иккисини кўксиларига боғлардилар”. Абу Довуд бу хусуда сукут қилган. Ҳадиснинг Сулаймон ва Ҳайсамдан бошқа рижоллари “Саҳиҳ”нинг рижолларидир. Сулаймон Муслимнинг рижолларидан, Ҳайсам эса содуқ бўлиб, фақат уни қадарий дейдиганлар ҳам бўлган. “Тақриб” 228-саҳифа.

Бу ҳадис мурсалдир. Аслида мурсал ҳанафийлар наздида ҳужжат бўла олади. Лекин омма муҳаддислар ва Имом Шофеъий роҳматуллоҳи алайҳимлар наздида эса мурсал ҳужжат бўла олмайди. Шундай экан бу ҳадис билан уларнинг далиллари тугал бўла олмайди. Яна бу уларнинг мазҳабига мувофиқ келмайди. Чунки уларнинг наздида қўллар киндик устига қўйилиши керак.

Сўнгра ушбу мурсал ҳадис юқорида зикри ўтган Воилнинг ҳадиси билан қўшилиб қувват ҳосил қилади.

Ҳанафийлар наздида мурсал ҳужжат бўлар экан, нима сабабдан улар бу ҳадисни амал учун олишмаган, деган савол туғулиши мумкин. Бунга қуйидагича жавоб берамиз:

Биз ҳанафийларнинг наздимизда, саййидимиз Алий розияллоҳу анҳунинг ривоят қилган ҳадиси бу мурсал ҳадисдан кўра қувватлироқдир. Чунки унда икки қўлни киндик остига қўйиш суннатдан дея очиқ айтилган. Икки қўлни кўксига қўйиш ҳақидаги ҳадислар феълий ҳадислар қабилидан бўлиб, улар билан қўлларини кўксига қўйиш Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг доимий амал қилган суннатлари сифатида собит бўла олмайди. Бу ҳадислар умумий ҳолатни эмас, балки ҳолатларнинг ҳикоясидир. Шунингдек “кона” лафзи ва унинг далолат қилувчилари ҳам доимийликни тақозо қила олмайди. Лекин “суннатдандир” лафзининг далолати эса ундай эмас. Демак, киндик остига қўйиш ҳадисини амал учун олиш авлороқдир. Ундан бошқа ҳадислар жоизликнинг баёнига ҳамл қилинади”. Эълоус Сунан 2/170.

→ Байҳақий “Сунан”ида (2/31) “Кавсар” сурасининг тафсирида ривоят қилган ҳадис ҳақида:

أَنَّ رَجُلًا يُرَاخِبُ لِبَنِي بَابِ بُوَيْعٍ يُنْبِئُ نَسَخَ لَأَنَّ رَجُلًا قَامَ سِيبًا يُنْبِئُ أَيَّرَكَرُ وَبِأَنَّ رَجُلًا
يَنْتَدِحُ لَأَقْرَبِ سُمْلًا يُنْبِئُ خُورَانَ تَدَحُّ بَابُ خُلَا يُنْبِئُ دِيْرَ أَنْ رَجُلًا بِلِاطِ يَبِئُ أَيَّ حَيَّ
لِوَقِ يَفِ أُمَّهَنْعُ هَلْ لَأِضْرَسِ بَعَنْ بِنِ عَزْوَجِ لَأِ يَبِئُ عَيْرُكُنْ لَأِ كَلَامُ نُ بِنِ وَرَمَعِ
عَالِصِ لَأِ فِ لَأَمِّشِ لَأِ يَلَعِ نِيْمِي لَأِ غُضْوِ : لَأِ اقْرَأْ نَأَوَ لَأِ بَرَلِ لَأِ صَفِ (لَأِ جِ وَزَعِ هَلْ لَأِ
عُرْجِ لَأِ دُنِعِ

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан Аллоҳ аzza ва жалланинг:
“Бас Роббинг учун намоз ўқи ва наҳр қил”, сўзи борасида ривоят
қилинади. У айтади: “Ўнгни чапнинг устига наҳрнинг олдига қўйишдир”.
(Наҳр бўйиннинг кўкрак томондан бошланиш жойидир).

Ҳадиснинг санадида Ровҳ ибн Мусайяб бўлиб, у матрукдир. Ибн Адий:
“Унинг ҳадислари маҳфуз эмасдир”, деган. У ҳақида Ибн Ҳиббон шундай
деган: “Сиқалардан мавзуларни ривоят қилади. Ундан ривоят қилиш ҳалол
эмас”.